

2011:31

Fjärestads kyrka

– tillgänglighetsanpassning av entré

Antikvarisk kontroll 2011
Kerstin Börjesson

Rapport 2011:31

Fjärestads kyrka

- tillgänglighetsanpassning av entré

Antikvarisk medverkan 2011
Fjärestads socken,
Helsingborgs kommun
Skåne län

Kerstin Börjesson

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10
221 00 Lund
Tel 046 – 15 97 80 vx, Fax 046 – 15 80 39

www.regionmuseet.m.se

© 2011 Regionmuseet Kristianstad / Landsantikvarien i Skåne
Rapport 2011:31
ISSN 1651-0933

Omslagsfoto: Kyrkan från väster och ny uppgång med ramp. Kerstin Börjesson, sept 2011.
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

Fjärestads kyrka – tillgänglighetsanpassning av entré

Innehåll

Sammanfattning av utförda åtgärder	5
Administrativa uppgifter	5
Historik med relevans för ärendet	5
Utförda åtgärder	6
Avvikelser från Länsstyrelsens beslut	7
Iakttagelser	8
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	8
Handlingar med relevans för ärendet	9
Källor	9
Tryckta källor	9
Arkiv	9
Bilaga	10

Karta över Skåne med Helsingborgs kommun markerad. Fjärestad är beläget knappt en mil sydost om Helsingborgs stadskärna.

Utsnitt av den topografiska kartan vilken visar läget för Fjärestads by och kyrka.

Sammanfattning av utförda åtgärder

Under våren 2011 byggdes en ramp utanför kyrkans huvudingång, tornets västportal, för att öka tillgängligheten till kyrkan. Rampen kompletterades med räcken i augusti 2011. I samband med anläggandet av rampen schaktade man utanför tornets södra sida. Schaktningsövervakning utfördes av Sydsvensk arkeologi genom Tony Björk (rapport 2011:10 Sydsvensk Arkeologi). Senare gjordes även dräneringsarbeten väster, söder och norr om kyrkan. Grävningen övervakades av Sydsvensk arkeologi genom Jan Kockum och är avrapporterad med nummer 2011:38 i rapportserien.

Administrativa uppgifter

Objekt	Fjärestads kyrka
Socken	Fjärestads socken
Kommun	Helsingborgs kommun
Länsstyrelsens beslut	20110208
Byggherre/beställare	Kvistofta kyrkliga samfällighet
Byggnadstid	Mars-maj 2011
Projektör	Svensk kyrkogårdskultur, Pål Reijer.
Entreprenörer	NCC, Anbulten Smide
Arbetshandlingar	Svensk kyrkogårdskultur, Pål Reijer 2011-03-10.
Antikvarisk medverkan	Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne genom Kerstin Börjesson
Byggnadstid	Mars tom maj 2011. Räck kompletterades under augusti-september.
Antikvarisk slutbesiktning	20110506, 20110923

Bakgrund

En ansökan om att anlägga en ramp utanför kyrkans västtorn inkom 2010-06-09 till länsstyrelsen från Kvistofta församling. Det då bifogade förslaget ansågs av stadsbyggnadskontoret som allt för tungt med mycket räcken. Ansökan skickades på remiss till Regionmuseet Kristianstad. Även Regionmuseet ansåg genom antikvarie Kerstin Börjesson att förslaget behövde bearbetas vidare. Ett samrådsmöte med representanter från stadsbyggnadskontoret, länsstyrelsen, församlingen och Regionmuseet hölls därefter. Förslaget arbetades därefter om av projektören för att få ner rampens storlek. För att inte rampen skulle bli för lång gjordes avsteg från rekommenderad lutning på 1:20 dvs 5 cm lutning per meter. Med en lutning på 1:12 kunde rampen kortas betydligt. Marken höjdes också något vid uppgången till rampen. Sidomurarna vid rampen sänktes och vissa avsteg gjordes senare också med räcken till rampen av estetiska skäl. Därmed kunde påverkan på

kyrkans yttre gestalt till viss del minskas. Bifall till det nya förslaget till tillgänglighetsanpassning lämnades den 8 februari 2011 av länsstyrelsen.

Historik med relevans för ärendet

Fjärestads kyrka består av ett medeltida torn med kvadratisk grundplan och ett långhus med tresidig avslutning, byggt 1863. Det nuvarande långhuset ersatte ett medeltida långhus med smalare kvadratisk kor och ett vapenhus på södra sidan byggt 1765. Ett vapenhus har även funnits på kyrkans norra sida. Det medeltida tornet tycks vara byggt ovanpå, långhusets västra gavel, vilket i så fall till största delar bör vara medeltida och det enda som kvarstår av den medeltida kyrkan. Långhusgaveln breddades dock i samband med 1800-talets ombyggnader och traditionen säger att det nya långhuset byggdes kring det medeltida långhuset som därefter revs. Byggnadsmaterial från det medeltida långhuset har återanvänts i kyrkans murar. En sandstensrelief i form av ett lejon med liljeformad svans har dokumenterats i långhusets övre nordöstra hörn. I en beskrivning av den gamla medeltida kyrkan gjord av C G Brunius 1852 omnämns en lejonreliefen som vederlag i sydportalens valvbåge.

Enligt uppgift i kyrkans underhållsplan var den gamla kyrkan byggd av gråsten och sandsten. Sandstenen har sannolikt använts till omfattningar, hörnkedjor och dekorativa utsmyckningar. Murverket i tornet undersöktes i samband med renoveringsarbeten 1999. Det då frilagda murverket bestod av kvaderhuggen gul/grå med inslag av brun Helsingborgssandsten ända från marknivån. Sockeln är skråkantad och består likaledes av Helsingborgssandsten. Tornets övre delar är byggda av tegel. Tornet tolkades som sekundärt i förhållande till det medeltida långhuset.

Ingång till tornet har tidigare varit från södra sidan där en utvändig trappa ledde upp till en dörröppning till andra våningen. Den nuvarande västra portalen togs upp 1863. Trappa till västra torningången bestod under 1800-talets nybyggnadsritningar av två trappsteg. Under någon senare period har ett övre trappsteg tillkommit. Detta bör ha skett i samband med att en äldre port på inmurade gångjärnsstaplar flyttats och nuvarande dörrblad hängts innanför murnischen. Äldre gångjärnsstaplar sitter fortfarande kvar i dörröppningens yttre mursprång.

Utförda åtgärder

Omedelbart väster om och söder om tornet schaktades markytan från tornets yttermurar och ca en meter utåt ned till fast botten, ca 0,8 m djupt. I de grävda schakten blev tornets grundmurar synliga. På tornets södra sida fanns elledning till kapellet indragen till elcentral i tornet genom södra tornväggen. Ledningen var av gammalt datum och i förebyggande syfte gjorde man borrhål i södra torn-

muren för att i framtiden kunna dra om ledningen i ett tomrör under rampen. Detta innebar en håltagning i mur ungefär mitt på södra tornmuren. Håltagningen mynnade inne i tornet under torntrappan alldeles över golvnivå. Hålet putsades igen från insidan.

Rampens stödmurar göts av armerad betong på en nivå av 0,6 m under marknivå. I anslutning till mur lades en platonmatta/geotextil. Mellan stödmurarna lades packad stenkross med dräneringsledning under och på detta en sättsand i form av stenmjöl med viss cementblandning. Mellan stödmurarna täcktes rampen med stenhällar av flammad, röd Vångagranit i format 600x300x60 mm. Vid trappan i väster, upp till ingången, gjordes plansteg av stenblock i samma material. Den äldre trappan med sina två granitsteg bevarades på plats och byggdes över i den nya konstruktionen. Översta och nedre stegen kontrastmarkerades med inborrad, svart diabas.

Enligt de ursprungliga ritningarna skulle handledare till rampen och trappan göras av rundstång fästa i stödmurarnas sidor. Av denna anledning gjöts även en stödmur norr om trappan på tornets västra sida. Denna mur kom sedan att bli helt överflödigt då man på antikvariens och församlingens önskan beslöt att fästa räcken med handledare direkt i blockstegen samt längs rampen på stödmurarnas ovsidor. Istället för de föreslagna räckena av rundstång med handledare av 40mm stålrör gjordes räcken av smidesjärn 50 x 8 mm med utgångspunkt från ett befintligt räcke till Bårslövs västra entré. Räckets monterades med täckbrickor i betongmuren samt målades med svart metallfärg.

Avvikelser från Länsstyrelsens beslut

Vid schaktningsarbeten framför tornets västra sida framkom ett par större stenar som sannolikt utgör del av kyrkans grundläggning. Detta schaktningsarbete övervakades inte av arkeolog då man först bedömt schaktningsarbetet som avslutat. Delar av en sten som låg närmast nordvästra hörnet sprängdes delvis bort (dess övre halva) då denna skulle ligga i vägen för de nya trappstenarna. Detta gjordes utan att meddela medverkande antikvarie.

Vid gjutning av stödmurarna intill tornets murar göts murarna ända upp intill tornmurarna. Detta var en ändring från de av länsstyrelsen godkända handlingarna. Ändringen gjordes utan att konsultera medverkande antikvarie. Ändringen var föranledd av att murarna var mer ojämna än man hade räknat med.

Håltagning i tornets mur för elledning utgjorde en avvikelse för vilket tillstånd gavs från Länsstyrelsen med villkor att ingreppet dokumenterades.

lakttagelser

Vid friläggandet av grundstenarna på tornets södra sida kunde grundläggningen studeras. Tyvärr dokumenterades inte grundstenarna vid den arkeologiska övervakningen. Äldre tolkningar (Brunius, Henric Jacobsen) har velat göra gällande att det nuvarande tornet skulle ha föregåtts av ett äldre primärt torn. Möjligen har man tolkat de från långhusets västra fasad utskjutande stenarna som en äldre tornförtagning. Det nuvarande tornets grundläggning består av kraftiga stenblock med slät ovansida ca 30 cm utskjutande under tornmurarnas nedre sockel. En närmare undersökning av tornets murverk invändigt behövs för att klargöra kyrkans historia.

Intill långhusmurens sydvästra hörn noterades rester av en bemålning på en av grundstenarna. Stenen har sannolikt återanvänts från den gamla kyrkans murverk. Rester av utvändig målningsdekoration i kraftigt rött och i grått/svart dokumenterades även vid utvändig putsrenovering 1999. Även denna syntes på återanvänd sten från den gamla kyrkan.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Entrén till Fjärestads kyrka behövde tillgängliggöras för dess användare enligt Boverkets föreskrifter. Enligt länsstyrelsens beslut skulle arbetet övervakas av arkeolog och medverkande antikvarie. Borttagningen av sten vid tornets nordvästra hörn utgjorde ett allvarligt avsteg från handlingarna. Ingreppen hade kunnat undvikas med bättre planering men gjordes för att spara tid och pengar. Med antikvariens eller arkeologers närvaro hade mistagen kunnat undvikas.

Vid grävningsarbeten intill kyrkans och tornets grundläggning hade det också varit en fördel om grundstenarna bättre hade dokumenterats av medverkande arkeolog alternativt byggnadsantikvarien. Ansvarsfördelning mellan arkeolog och byggnadsantikvarie vid sådana här tillfällen kan behöva redas ut.

Med bakgrund av händelserna vid rampens uppförande drog man lärdom av de tekniska svårigheterna att gjuta intill kyrkans murar. Vid uppförande av handikappramp till Bårslövs kyrka, som uppfördes i augusti-september, gick man därför mer försiktigt fram och rampen fick också delvis en annan utformning.

Det färdiga resultatet av tillgänglighetsanpassningen i Fjärestad blev trots allt mycket gott i flera avseenden. Stenarbetet och smidesracket är hantverksmässigt väl utförda. Rampen innebär också ökad tillgänglighet för kyrkans besökare och underlättar även för kyrkans personal att komma in i kyrkan med kistvagnar och dylikt. Rampens och den nya trappan smälter in väl i den befintliga kyrkogårdsmiljön trots att den saknar kulturhistorisk förankring. Det nya entrén kan ses som ett avtryck av vår egen tid på kyrkans och kyrkogårdens miljö och kom-

mer så småningom att uppfattas som ett av många tidsskikt i kyrkans långa byggnadshistoria.

Handlingar med relevans för ärendet

2010-09-22	Remiss Angående tillgänglighetsanpassning vid Fjärestad kyrka
2010-12-16	Arbetshandling, ritning Pål Reijer, Svensk kyrkogårdskultur
2010-11-05	Yttrande Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne
2011-02-08	Beslut Länsstyrelsen 433-8426-10, 431-542-11
2011-03-10	Protokoll byggmöte 1
2011-04-07	Protokoll byggmöte 2
2011-05-06	Protokoll byggmöte 3

Källor

Tryckta källor

Björk, Tony, 2011, *Fjärestads kyrka, arkeologisk förundersökning 2011*. Sydsvensk arkeologi, rapport 2011:10.

Kockum, Jan, 2011, *Fjärestads kyrkogård, Arkeologisk förundersökning 2011*. Rapport 2011:38 Sydsvensk arkeologi.

Arkiv

Undersökningsrapport från murverksdokumentation av Fjärestads kyrka 1999. Petter Jansson. Skånes hembygdsförbunds arkiv i Lund/Regionmuseet Kristianstad.

Lund 20111118

Kerstin Börjesson

Bilaga

Tornet sett från väster, före rampens tillkomst.

Tornet sett från söder.

Södra sidan av tornet efter utgrävning. Notera skiftet i grundstenarnas nivåer intill börnet, södra fasaden.

Tornets grundläggning består av kraftiga utskjutande stenblock.

Längs långbusets västra mur fanns en oregelbunden stenrad. En av stenarna (bild tv) var bemålad i kraftig röd kulör.

Gjutning av rampens stödmurar.

Rampens stödmurar står på plats.

Rör för ledningar drogs genom pågjutning, genom tornmur in till tornets bottenvåning. Till vänster syns ingången för tomrör i tornets bottenvåning södra väggen, under tornttrappan.

Betongfundament för räcket vid tornets nordvästra hörn. En sten sprängdes delvis bort framför denna. Till vänster syns vilplanet framför ingången till tornet.

Räckets fäste vid trappans norra sida fick en onödigt klumpig utformning.

Ny ramp och trappa sett från sydväst.

Den nya torntrappan med plats för bl.a. rullstolar att vända på.

Färdig ramp sett från uppgången, tornets södra sida.

Regionmuseets rapportserie 2011

Kulturmiljö

1. Södervidinge kyrka – ny församlingslokal under läktaren, Södervidinge sn, AM, Petter Jansson och Maria Sträng, 2010
2. Snärarpskeramiken. En aktivitetsbunden produktion, Vä sn, Ceramologisk undersökning, Birgitta Hulthén
3. Arlövs kyrka – ljussättning och flytt av altare, Arlövs sn, AM, Maria Sträng, 2010
4. Hässlunda kyrka – invändig ändring, Hässlunda sn, AM/AK, Lotta Eriksson & Maria Sträng, 2009-2011
5. Halmstads kyrka – yttre renovering, Halmstads sn, AK, Petter Jansson och Kerstin Börjesson, 2007-2008
6. N. H. Nilsson i Hammenhög – nytt tak på automobilpalatset, Hammenhögs sn, AM, Helene Stalin Åkesson, 2010-2011
7. Reslövs kvarn – omläggning av tak, Reslövs sn, AM, Ingela Blomén, 2010-2011
8. Aosehus, Åhus sn, kompletterande undersökning SU, J Juhlin Alftberg/H Lilja, 2010
9. Kävlinge gamla kyrka, -konserveringsarbeten etapp 1-3, Kävlinge sn, AK/AM, Petter Jansson & Ingela Blomén, 2008-2010
10. Ångfärjestationen – en plats för möten och minnen, Helsingborgs sn, BMU, Maria Sträng & Ingela Blomén, 2011
11. Hovby smedja – Elvings värld, Norra Åsum sn, BMU, Ingela Blomén, Paul Hansson & Linnea Stolle
12. Vårdplan Alunbruket, Andrarum sn, VP, Jimmy Juhlin Alftberg & Helene Stalin Åkesson, 2011
13. Fleninge kyrka – renovering av tornet, Fleninge sn, AM, Maria Sträng, 2010-2011
14. Vårdplan Månsas, Vånga sn, VP, Heikki Ranta, Åsa Jakobsson, Jimmy Juhlin Alftberg och Cissela Olsson, 2011
15. Tjörnedalagården – analys av kunskapsunderlaget, Gladsax sn, KA, Heikki Ranta, 2011
16. KGB i Skåne – KvalitetsGranskning av Byggnadsminnen utifrån kunskapsunderlaget, PJ, Kristina Nilén, Anna Rabow och Heikki Ranta, 2010-2011
17. Landskapet som trädgård – Pilalléer och pilevallar på Söderslätt, PJ, Patrik Olsson, 2011
18. Lackalänga kyrka – renovering av tornspirans tak, AM, Maria Sträng 2011
19. Gamlegård, Dagstorp 5:2 – omläggning av halmtak, Dagstorps sn, AM, Ingela Blomén, 2011
20. Ballingstorp och Per-Ols, Kviinge sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2011
21. Burlövs gamla prästgård – renovering av källare, Burlövs sn, AM, Ingela Blomén, 2011
22. Kulturens Östarp; Östarp 1:3. Vård- och skötselplan för landskap och kulturmiljö. Everlövs sn, PJ, Åsa Jakobsson och Cissela Olsson, 2011
23. Bondrumsgården 2011, Fågeltofta sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2011
24. Alunbruket i Andrarum. Skötselplan för natur- och kulturhistoriska värden. Andrarum socken, VP, Åsa Jakobsson och Cissela Olsson, 2011
25. Bondrumsgården – lagning av takskador, Fågeltofta sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, med bidrag av Therese Melin, 2011
26. Kumlatofta 5:12 – omryggning av halmtaket mm, Everlövs sn, AM, Ingela Blomén, 2011
27. Agusastugan – diverse åtgärder, Andrarums sn, AM, Jennie Björklund, 2011
28. Övraby mölla – förstärkning av hättan, Övraby sn, AM, Ingela Blomén, 2011
29. Solberga kyrka – invändig renovering, Solberga sn, AM, Kerstin Börjesson, 2011
30. Tomelilla byagård 2011, Tomelilla sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2011
31. Fjärestads kyrka – tillgänglighetsanpassning av entré, Fjärestads sn, AM, Kerstin Börjesson 2011

Förkortningar:

AF-antikvarisk förundersökning
AK- antikvarisk kontroll
AU-arkeologisk utredning
DK- dokumentation, övrigt

FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys
MD-murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning

PJ- projektrapport
UN- arkeologisk undersökning
BD- byggnadsdokumentation
BAD-byggn-ark-dokumentation

